

Napjainkban gomba módra szaporodnak – falun, városban egyaránt – az egyesületek. Szerepük a különféle politikai rendszerekben módosult ugyan, de alapvető funkciójuk nem változott meg. Mind a mai napig a kultúra, a művészet, a jó értelemben vett civilizáció terjesztését szolgálják. 1949 után a régi egyesületeket betiltották, helyettük felülről létrehozott szervezeteket alakítottak, amelyek központi befolyás alatt álltak, és működésüket állami támogatás biztosította. A legtöbb újjáalakuló szervezet rendelkezett már valamiféle előszervezettel, de akad olyan is, amely teljesen új kezdeményezést jelent.

Régi Dugonicsok, mai Dugonicsok

Dr. Turai Géza, a szegedi Dugonics Társaság főtítkárárt kérdeztük az egyesület munkájáról.

– Mikor alakult meg először a Dugonics Társaság?

– 1892-ben, Szeged nagy fia, az akkor már halott Dugonics András emlékére. Első elnöke a polgármester, Lázár György volt. Ebben az időben nemcsak Szegednek, hanem szinte minden városnak megvolt a maga írója. Ezek köré az írók köré aztán irodalmi társaságok szerveződtek.

– Mit jelentett annak idején a Dugonics Társaság tagjának lenni?

– Egyfajta kötelező kreativitást jelentett mindenkinek a maga területén. A havi társasági ülésen referálni kellett, negyedévenként pedig egy díszes közgyűlésen bemutatni Szeged város képviselő-testületének, hogy mit alkottak és miként támogatták a kultúra ügyét. A Dugonics Társaság annak idején megjutalmazta Tömörkényt, Mórát, Kistelekit és még sok kitűnő művészt. Ezek a „nagyok” a budapesti Pósa Lajos vezetésével az akkori Kass Szállóban, írói törzsasztal mellett irodalomról beszélgettek.

– Hány embert tömörített ekkor az egyesület?

– Nem volt tömegszervezet, hisz 43 taggal indult. Százhuszonöt pártoló tagja és 10–15 alapító tagja volt. Hogy valaki alapító tag lehessen, azért kemény tízezer koronát kellett letennie az asztalra.

– Hogy alakult a Dugonics Társaság sorsa az '50-es években?

– 1950-ben belügyminisztériumi

rendelettel a mindent központosító hatalom feloszlatta. De azok a lelkes literátus emberek, akik tanárként, irodalmárként dolgoztak, lehetőségeik szerint továbbra is mindent megtettek a város szellemi életének fejlődéséért. Féllegális szervezet volt, a népfront keretei között működő Péntek Esti Kör, ahol Szeged értelmisége, tudósok, jogászok, festők, írók, költők jelentek meg a Vörösmarty utcában tartott összejöveteleiken. A mostani Dugonicsok már ott voltak ezek között az emberek között.

– Mikor vetődhetett fel először a társaság újjáalakulásának reális esélye?

– Cseres Tiborral, Ördögh Szilveszterrel beszélgetve szükségesnek láttuk az állóvízszéri irodalmi életet meggepsdíteni. Előzőleg '84-ben indítottuk meg az irodalmi kávéházat – a TIT szervezésében – a Royalban, ahol hétfőn esteként irodalmi ritkaságokat, érdekességeket csemegéztünk. 1989-ben már kezdtük pengetni a hurokat. Az újjászervezést a '39-es alapszabály szerint kezdtük meg. Ez a régi okirat szól Szeged irodalmi életének támogatásáról, a kultúra, a tudomány fejlesztéséről, ösztönzéséről a magyar Alföldön, de kiváltképp a városban és annak környékén. Először ideiglenes szervező bizottság alakult Turai Géza vezetésével. Csongor Győző, Apró Ferenc, Bálint Sándor, Péter László és még sok más neves személy volt a tagja. 1991. január 28-án aztán az alakuló közgyűlés kimondta az újjáalakulást.

– A régiek közül kik azok, akik ma

is részt vesznek az egyesület munkájában?

– Egyetlen régi élő tagunk, Hábermann Gusztáv, aki ma is Szegeden lakik. Másik ós-Dugonics Baróti Dezső, aki Budapesten él, ő a Petőfi Múzeum főmunkatársa.

– Hogy fest ma a Dugonics Társaság?

– Már van megválasztott szervező bizottságunk. Ötven rendes tagot számlálunk, de többet nem is nagyon akarunk. Pártoló tagjaink számát szeretnénk még növelni. Elnökünk dr. Scultéty Sándor professzor, elnökhelyettesünk Madácsy Piroska, alelnökünk Bátyai Jenő, jómagam a Dugonics Társaság főtítkára vagyok. Amikor újjáalakultunk, nem volt még egy bélyegzőnk sem. Azóta a Szegedért Alapítványtól kaptunk 50 ezer forintot, a Zöldértől szintén ugyanekkor összeget. A Csongrád Megyei KISZÖV által összefogott 80 kisszövetkezet is segít minket. Ezekből a pénzekből pályadíjakat fogunk kitűzni.

– Milyen szerepet szeretnének vállalni a város kulturális életében?

– Úgy látom, van közönség, csak nincs kellőképp megszerveve. A szellemi életet szeretnénk egy kicsit felrázni, előre vinni a kultúra ügyét, alkotni. Szeretnénk minél több fiatalt is beszervezni. Mi ősz fejük megcsináljuk az alapozást, de egyszer át kell adnunk a helyünket. Ötvös Péter a bölcsészkaron, Madácsy Piroska a JGYTF-n már szervezi speciális kollégiumokba a hallgatókat. Szeretnénk őket is bevonni a közéletbe.

...SE

Istenem, milyen könnyen nyerhetnék mondjuk tízezer kemény forintot! Elég lenne egy már elhanyagolt pályásként sem pesszimista fogadópartnert találni, aki nagykorúvá válása előtt (és után) kizárólag halászléfőző és katicabogár-gyűjtő versenyeken jelent meg (persze azokon is csak egyszerű szurkolóként), a sportpályákat, a stadionokat, valamint az újságok sportoldalaí pedig nagyon messzire elkerülte. Egy ilyen emberek ugyanis bátran feladhatnám „pénzvonzatú” rejtvény gyanánt a fenti, kétségkívül rébuszszerű címet, vagyis kajánul „érdeklődhetnek”: mi mindent írhatna, mondhatna, gondolhatna a három pont helyére? Ha egy kis szerencsém van és a papíromra is bejön, akkor csak „folyékony” közneveket sorolna az illető (ügymint pl: SÓR SE, BOR SE, TEJ SE volt a boltban...), ám ha alábcsültem képességeit és múltját, bizonyára szánakozó mosollyal vágná a képembe: Szegedi Építők SE, Bramac SE, Bagi SE, Veszprémi SE...

Tehát, ha már a címből kitalálná, hogy a sportegyesületekről szeretnék néhány „csapongó” (gondolat)sort papírra vetni, nos, abban az esetben én szabadulnék meg tíz zöldhasú bankótól... Szóval, kezdem úgy érezni, kicsit idétlen játék ez a fogadósi...

Kell (legalább) egy csapat! – alighanem így kiálthatott fel a maga idejében sok-sok falu és város

Minarik fedőnévű (de nem cserkészfőnökségről ábrázoló) sportőrül és természetesen közismert figurája. És ha napok alatt sikerült összeverbuválnia néhány klottgatyás sztárjelöltet, jöhetett a következő lépés. Legalizáltsami, „hatóság által jóváhagyatni” az új tömörülést, a klubot, a sportegyesületet. Ehhez a fokozathoz vélhetően már régen is kevés volt a nemes szándék („játszani fogunk!”), hiszen a létezéshez (a „spilereken” kívül) olyan „apróságok” is szükségesek, mint egy elnök, egy szer-táros, egy adminisztrátor vagy éppenséggel egy állandó székhely, egy sporttelep...

De ne időzzünk túl sokat a dicső múltnál, hiszen napjaink sportegyesületei minden szempontból színesebb témát kínálnak a jegyzetírónak. Részben azért, mert manapság annyiféle „SE” (SC, TC, KC, TK stb.) működik, virágzik, vegetál, hogy már ezek összegyűjtése is külön (segéd)munkaerőt igényelne, másrészt azért, mert a maiak már távolról sem a „jó játékos” megfelelő erkölcsi elismerés” elv mozgatója. Profizmus, üzlet, szponzorok – ezek a kifejezések uralják sportéletünket. Újabban a szemünk se rebben, ha arról olvasunk, hogy egy középszerű kézilabdázóért milliókat áldozott új „gazdája”, már meg sem lepődünk, ha vidéki rokonunk meg súgja, hogy a falu megyei II. osztályú focicsapatának balszélője havonta 8 ezer forint burkolt

juttatást kap nélkülözhetetlen szolgálataiért. A sport ugyanis manapság bizonyos értelemben a dicsőség forrása, egyesületi elnökké „előléptetett” milliárdos üzletembernek és egyszerű zalahághágyi kocsmárosnak egyaránt. És nem utolsósorban komoly reklámfelület. (Erről bővebben egy elegáns francia, bizonyos Bras úr vagy egy derék magyar bártulajdonos, bizonyos Vermes úr emlékirataiból...)

Egyesek azt mondják, magányosan könnyebb, ezért elszakadnak, és egyszakosztályos egyesületet kormányoznak, támogatnak. Igazuk lehet. Egyetlen célra (feljutás, a kiesés elkerülése) hamarabb összejöhetnek az anyagiak. Mások a mamutegyesületekre esküsznek és állítják: így mindig oda áramoltathatják a pénzt, ahol éppen a legnagyobb szükség van rá. Vagyis szerintük egyedül nem megy. Ebben is van valami. Egy biztos: az utóbbi időben a legnagyobb és leggazdagabb sportegyesület is megtanult koldulni. Csak ezt ők úgy hívják: szponzorszerzés...

Szegény jó Minarikok viszont valahogy kivieszték a sportból, az egyesületekből. És amilyen szerencsénk van, egyszer talán még azt is megérjük, hogy helyettük jön egy nagy álmodozó, aki szóban és számtalan tace-paon hirdeti majd: „Világ sportolói, egyesüljtek!”

RÉTHI J. ATTILA

A múlt ötletet ad?

– Dr. Hajdú Géza a Somogyi Könyvtár nyugalmazott igazgatója, az egyesületi olvasókörök szakértője. Ön hogyan tudná röviden definiálni az egyesület fogalmát?

– Röviden: az egyesület az emberek szervezett egyesülése valamely állandó célra. De tulajdonképpen nem is egyesületekről, hanem olvasókörökről kell beszélnünk. Az olvasókör egy gyűjtőfogalom. Így nevezték a múltban a kulturális, de olykor politikai, mások gazdasági, de mindenképpen társadalmi szerepű egyesületeket.

– Magyarországon mikor alakultak az első egyesületek? Hogyan változtak a történelmi fejlődés során?

– A példa a Széchenyi által alapított Nemzeti Kaszinó volt. Angliai útjai során kapcsolatba került az ottani klubokkal. Látta, hogy fontos szerepet töltenek be az angol polgári társadalom életében. Nálunk kezdetben főúri magnásrétegeket tömörített, később a polgárság egyre szélesebb rétegeit. A 48-49-es szabadságharcot követő időszakban betiltottak minden ilyesfajta szerveződést. A kiegyezés után újraszerveződtek az egyesületek, most már jóval szélesebb népi alapon. 1848 eszméihez kapcsolódtak, s így politikai tartalommal is rendelkeztek. Később az új politikai mozgalmak megpróbálták hatásuk alá vonni a köröket. Így az első munkásszervezetek vagy az agrárszocialista mozgalmak. Társalgó-, olvasóegyesületek, népkörök jöttek létre. Ezt követően mások is igyekeztek felhasználni az egyesületi formát, de igazából a szélsőséges mozgalmaknak sosem tudták teljesen ellenőrzésük alá vonni őket. A két világháború között viszonylag szabadon alakulhattak. Könyveket, füzeteket adtak ki, kiállításokat szerveztek.

– Hogyan alakulnak meg a mai egyesületek?

– Az egyesületeknek feltétlenül demokratikus alapokon kell működniük. Alapszabályukat, céljait, működésük módját, programjukat maguknak kell meghatározniuk, vezetőiket maguknak kell megválasztaniuk. Az 1989-es évi második törvénycikk alapján ma már a bíróság nem engedélyezi, csupán regisztrálja a működést. Létrehozunk egy szervező bizottságot, összehívunk egy alakuló gyűlést, ahol aztán alapszabályt fogadnak el. Ha már rendelkeznek vezetőséggel, programmal, akkor beadják a cégbírósághoz a bejegyzési kérelmet.

– Miből áll a körök tevékenysége?

– Vannak egyesületek, amelyek csak gazdasági tevékenységre koncentrálnak. Ilyenek a gazdakörök. Ezek hasonlítanak a dán típusú szövetkezetekhez. Nem gyakoriak, de előfordulnak tisztán csak kulturális téren tevékenykedő körök. Népszerűek a mezőgazdasági előadások, másutt helyismereti, helytörténeti munka folyik. Igyekeznek átültetni a régi egyesületek demokratikus szellemét. Összinté baráti légkört szeretnénk teremteni, megszervezni a társasági életet.

– Milyen az egyesületek életkor és érdeklődés szerinti összetétele?

– Mi tagadás, az idősebb nemzedék dominál. De próbáljuk csalogatni a fiatalokat. Vannak egyesületek, amelyek játszóházakat, kultúr-köröket, cserkészcsoporthoz, diszkót vagy éppen ifitagozatot szerveznek.

– Egy vidéki nagyváros életében miért fontos, hogy működjenek egyesületek?

– Nagyon lényeges, hogy a paneltömbökben elszigetelten élő emberek kicsit közelebb kerüljenek egymáshoz. Úgy vélem, az egyesületek nagymértékben képesek ezt az atomizáltságot oldani. Az olvasóköröknek az is az egyik fontos szerepe, hogy az ember ne érezze magát egyedül, társra találjon, ne legyen bezárva a televízióval egy szobába, és beszélhessen olyan emberekkel, akikkel megoszthatja örömeit, bánatát. A régi egyesületek is adtak egyfajta viselkedési mintát, úgy érzem, erre manapság is nagy szükség volna.

A művészekért

Czakó Jánossal, a Mártélyi Képzőművészeti Táborok Baráti Körének elnökével beszélgettünk a kör tevékenységéről.

– Önök mikor döntöttek úgy, hogy egyesületeként fognak működni?

– Huszonhat évvel ezelőtt alakult meg az Országos Képzőművész Tábor az akkori Ifjúsági Szövetség támogatásával. Három évvel ezelőtt a támogatás megszűnt, mivel az ifjúsági szövetség szétbomlott. A volt táborhallgatók, művészek, művésztanárok úgy gondolták, hogy a régi hagyományt folytatni kell.

– Milyen feladatot vállal az egyesület, milyen területeken szeretnének tevékenykedni?

– Célunk, hogy azt a művészeti hagyományt, amit a vásárhelyi, az alföldi festészet jelent, tovább vigyük. Egyesületünknek megközelítőleg száz tagja van, Szegeden, Vásárhelyen kívül a tagok zöme zalaegerszegi, budapesti, miskolci. Közgyűléseinket félévenként tartjuk, de a távolság miatt levelező közgyűlést is összehívunk. Tagjaink a kultúrát, a művészetet kívánják támogatni. A koncepciónk erre az évre egyébként megváltozott. Nemcsak szakmai, hanem szervezeti gondjaink voltak, mivel nem állt mögöttünk támogató szervezet. Ma – elismerve az elmúlt 25 évet – szabadiskolaként fogunk működni. Ez természetesen anyagilag is mást jelent majd.

– Miben segít önöknek az egyesületi forma?

– Az egyesület funkciója, hogy a szervezést, a lebonyolítást, egyszerűen azt, amit valaha egy intézmény látott el, elvégezze társadalmi munkában.

– Fontos kérdés, hogy van-e igény az egyesületekre? Hogyan tudják megoldani a támogatás kérdését?

– A támogatást mindenki saját ismeretségi körén belül igyekszik megoldani. Pályázatokra, alapítványok felhívásaira jelentkezünk, de eddig még nem sikerült nyernünk, hiszen ma oly sokan pályáznak, hogy annyi pénz a világon sincsen. Támogatnak minket vállalatok, intézmények is. Ilyen például az Országos Távközlési Vállalat Csongrád Megyei Igazgatósága. De nemcsak pénzzel. Említhetem a vásárhelyi bankot, amely a legkedvezőbb feltételekkel kezeli a pénzünköt. A vásárhelyi kórház konyhája a tábor ideje alatt ellát bennünket enniával, a művésztanárok cserébe megfestik a volt igazgató-főorvosok portréit. A szponzoraink egyébként pártoló tagok is. De említhetem még a Tornyai János Múzeumot is, amely ingyen bocsát rendelkezésünkre egy kiállítótérmet. Vagy például azokat a műgyűjtőket, akik a zsűri által díjazott képekből vásárolnak, esetleg felajánlják személyes segítségüket. Támogatnak bennünket a régi táborok művészei, de szívesen jöttek más területekről is művészek. Említhetem Nagy Bandó Andrást, aki rendszeres vendégünk.

– Tagjaitok, művészeiket hogyan tudják segíteni a befolyt összegekből?

– Személyre szóló támogatást nem tudunk adni, nem is ez a célunk. Lényegében a szabadiskolát finanszírozzuk, hiszen az valójában nem ötezer forintba kerül, hanem körülbelül a duplájába. A kulturális, szakmai programokat ki kell fizetnünk. Ma már nagyon ritka az, aki ingyen, barátságból eljön. A katalógusokért is súlyos tízezeket kell fizetni, a plakátnyomatás és a meghívók is egyre drágábbak. Pótoljuk a hiányzó összeget, mert sajnos tízezetet nem kérhetünk.

– Hogyan tovább? Mit kívánnak változtatni, mi az, amit meg akarnak őrizni?

– Szeretnénk minél több fiatalt bevonni és folytatni az immár 26 éves hagyományt. A július 27-étől induló kéthetes kurzus ideje alatt tartjuk a közgyűlésünket, utána 50 alkotó 100 alkotásából kiállítás nyílik a Tornyai János Múzeumban. Tíz év óta rendszeresen februári tárlataink is. Remélem, megoldódik a támogatás kérdése, és nem kell kuncsorognunk a pénzért. A legtöbb egykori művésznők, ahol csak megfordul az országban s a világban, nem felejtik el megemlíteni, hogy annak idején a mi növendékünk volt. Azt hiszem, ez a legnagyobb hajtóerő, ezért érdemes igazán csinálni.

Az egyesületekről

A főtca elején idős bácsi álldogál. Huszka Sándornak hívják.

– Nem sokat tudok én ezekről, soha nem voltam tagja semmi ilyesminek. De szerintem biztosan segítenek a kultúra terjesztésében, az olvasás megszerettetésében. Nagyon helyeslem, hogy alakulnak egyesületek, s jómagam is nagyon szívesen belépnek egy ilyenbe, csak nem tudom, hogy hol nyílna erre lehetőségem.

Szőke hajú úr jön felém, készségesen nyilatkozik.

– Bizonyosan oka van annak, hogy megint népszerűek. Gondolom, mindannyiunkat érintenek ezek az egyesületek. Annak idején én is részt vettem az úgynevezett kommunista szombatokon. Fűvet gereblyéztünk, játszótérrel takarítottunk, festettük nk. Lakótelepi akcióink során mindig nagy passzivitást tapasztaltam. Amíg mi dolgoztunk, addig az ott lakók kíváncsian figyeltek minket, de nem segítettek. Manapság is nagy szükség volna ilyen

akciókra. Talán az egyesületek segíthetnek. Ahogy a lakótelepek kinéznek, az gyalázatos. Megírhatja, Gyimesi Dezsőnek hívnak.

A parkolóban 20 év körüli lány ácsorog.

– Szerintem azért alakultak, hogy elősegítsék a kapcsolatot két ország között.

Egy hölgy: Tessék modani, ez olyan lesz, mint a Sándor György műsora? Mert az egyesületekről nem tudok semmit.

Idős úr: Balog Lajosnak hívják.

– Tudja, én mozdonyvezető voltam, havi 420 órám volt. Kultúrára alig jutott idő. Ma is ilyen a helyzet. Művelődésre kevés időt szánnak az emberek, mindenki csak a pénzt hajtja.

Csinos lány jön szembe velem.

– Nem igazán ismerem az egyesületek tevékenységi körét, de minden bizonnyal jó ismerkedési, barátkozási lehetőséget biztosítanak az embereknek.

AZ OLDALT ÍRTA PÁL TAMÁS